

# DERGİLERİN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

Üstün AYDINGÖZ

Sağlık bilimleri süreli yayıncılığındaki hakemli dergilerin en önemli nitelik ölçütlerinin başında etki faktörü (*impact factor*) gelmektedir. (Bilindiği gibi etki faktörü bir dergide önceki iki yılda yayınlanmış makalelere yapılan atıfların sayısının o derginin önceki iki yılda yayınlanmış makalelerin toplam sayısına oranıdır.) Etki faktörü kavramıyla ilgili çeşitli tartışmalar bulunsada, halen dünyada her derginin en önemli hedefleri arasında etki faktörünü yükseltmenin bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Bir derginin etki faktörünün yüksekliği o dergideki yüksek nitelikliyani bol atıf yapılabilirmakale sayısı ile ilgilidir. Dünyanın en saygın dergilerinde etki faktörü onlarla ifade edilirken (örneğin, *Annual Review of Immunology* dergisinin etki faktörü 2002'de 54.455 idi) ülkemizde yayınlanıp da uluslararası dizinlerde bulunan dergilerin etki faktörleri maalesef 1'i bile bulmamaktadır (yani dergideki yazı başına belirli bir dönemde bir kere atıf yapılmış bile değildir)\*. Dergilerin uluslararası ve ulusal dizinlere girmiş olması yaygın bir okuyucu ve kullanıcı kitlesi tarafından ulaşılmayı sağlayan başlıca etken olduğundan, bir derginin böyle dizinlerde kapsanıyor olması etki faktörünün yükselmesindeki en önemli kilometretaşlarından birini oluşturmaktadır.

\* Aynı yıl, yani 2002'de, *Turkish Journal of Chemistry*'nin etki faktörü 0.382, *Turkish Journal of Pediatrics*'inki 0.340 ve *Turkish Journal of Veterinary and Animal Sciences*'inki 0.146 idi.

Prof. Dr. Üstün AYDINGÖZ - *Diagnostic and Interventional Radiology* Dergisi Editörler Kurulu üyesi

Bir derginin fiziksel özellikleri ve bu özelliklerle ilgili süreçler o derginin uluslararası dizinlere seçilmesinde rol oynamaktadır. Sözelimi, dergilerin asitsiz kağıda basılmış olması arşivleme açısından önem taşıdığından bu durum bir tercih nedeni olarak belirtilmektedir. Gerçi günümüzün elektronik arşivleme olanakları gözönüne alındığında bu konunun geçerliliği eskisi kadar kuvvetli değildir, ancak günümüzde zaten tıp dergiciliğinde kullanılan kağıtların neredeyse tamamı asitsiz özelliğindedir. Derginin kağıt özelliklerinin öğrenilip asitsizlik durumunun farkına varılması ve bu durumun hem dergide hem de uluslararası dizinlere başvuru sırasında belirtilmesi olumlu değerlendirme olacaktır.

Dergilerin tasarımında okuyucuyu ve okuyucunun makaleleri okuma kolaylığını ve rahatlığını öne alan çözümler tercih edilmelidir. Bu çözümler bulunurken derginin kağıt boyu, kenar boşlukları, sütun sayısı, resimlerin kadrajlanması, tabloların en uygun biçimde hazırlanması, resim altyazılarının standardizasyonu gibi hususlar gözönüne alınmalıdır.

Dergilerin kağıt boyunun bir standartı olmamakla birlikte çok sayıda resim içeren bir bilimsel derginin kağıt boyunun A4 veya ABD dergi boyutu standartlarında olması daha uygundur. Uluslararası dizinlere giren tıp dergilerinin önemli bir bölümünün ABD'de yayımlandığı ve en yüksek saygınlığı olan dizinlerin ABD merkezli olduğu gözönüne alınırsa zaten okuyucu açısından kolaylıklar da içeren ABD'de yaygın kullanılan bir dergi boyutunun (örneğin, 21 27.5 cm) tercih edilmesi önerilebilir.

Bilimsel dergilerin sayfalarındaki sütun sayısı genellikle iki veya üçtür. Üç sütunlu düzen resim ve tabloların sayfaya yerleştirilmesinde daha serbest çözümler sağlamaktadır.

Sütun tercihinde yazı karakteri boyutu da gözönüne alınmalı, okuma sırasındaki satır dönüşleri ne çok sık, ne de alt satıra geçişlerde dikkati dağıtacak kadar

seyrek olmalıdır (maalesef bununla ilgili yaygın kabul görmüş bir standart yoktur ve bir çok deneme çıktısı alınarak karar verilmesi şimdilik daha sık başvurulan yöntemdir).

Bilimsel tıp dergilerine konan resimlerin kadrajlanması (gereksiz ve hasta haklarını ihlal edebilecek kesimlerin çıkarılması) ve/veya işleminden geçirilmesi (hasta haklarını ihlal edebilecek kesimlerin kapatılması, okların ve resimüstü notların uygun punto ve renklerde yerleştirilmesi) sıklıkla ihmal edilen ama bir derginin biçimsel niteliklerini çok etkileyen bir konudur. Resimlerin ağırlıklı olduğu dergilerin bir fotoğraf editörünün olması ve/veya derginin üretim sorumlusu olan tıp doktoru bir kişinin bu işi yapması gereklidir.

Bilimsel tıp dergilerinde tablolara da yeterli önemin verilmediği görülmektedir. Tabloların bir çok durumda yazıyla ilgili en önemli mesajları veren veya metni destekleyen bir unsur olduğu gözardı edilerek tablo düzeni ve içeriği yeterince kontrol edilmemektedir.

Tabloların sunumu da bu bağlamda önem taşımaktadır. Tablo zeminine gri tonu konabilir, tablolar tırnaksız karakterlerle ve tercihan italik kullanılmadan karakter boyu değişiklikleri yapılarak hazırlanabilir.

Resim altyazılarında ilgili resmin ana metine başvurulmadan da anlaşılmasını sağlayacak bir anlatımın ve kısaltma açıklamalarının bulunması sağlanmalıdır.

Bu ve benzeri teknik hazırlık konularının üstesinden en iyi biçimde gelmek üzere, dergilerin birer üretim koordinatörünün bulunması gereklidir. Bu koordinatörün Türkçe'nin kullanımı konusunda yetkin ve sağduyulu olması ifade, imla ve kelime hatalarının giderilmesi yönlerinden özel önem taşımaktadır. Bu anlamda, profesyonel redaktörlük sistemine geçmek de düşünülebilir, ancak bu redaksiyon işinin muhtemelen en iyi biçimde yetkin uzman tıp doktorları tarafından yapılacağı gözönünde tutulmalıdır. Yabancı

dilde basımı yapılan dergilerin ana dili ilgili yabancı dil olan bir veya birkaç dil editörünün denetiminde olması nitelik yükseltici bir adımdır.

Son olarak, dergiler atıf dizinlerinin hazırlanmasına zemin oluşturmak üzere, sayfalarında basmasalar da bir yazının yazarları ile ilgili bir çok bilgiyi elde etmiş ve atıf dizinine sunabilecek durumda olmalıdırlar. Örneğin, bir dergi yazarların ilk isimlerini yayınlamıyor olabilir; yine de ilk isim bilgisi alınmalı ve tutulmalıdır.